

KORKEIMMALLE HALLINTO-OIKEUDELLE

11.7.2019

korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi

Valituslupahakemus ja valitus ahmaa koskevassa poikkeuslupa-asiassa

VALITUKSENALAINEN PÄÄTÖS

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös 5.6.2019 19/0124/1 Dnro 00563/17/7305, joka puolestaan koskee Suomen riistakeskuksen metsästyslain 41 a §:n mukaista ahman poikkeuslupaa koskeva päätöstä 27.2.2017, Nro 2017-1-200-01179-5.

VALITTAJA

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry, Rovaniemi

PROSESSIOSOITE

Toiminnanjohtaja Anna Bagge
Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry
Rovakatu 23, huone 219
96200 Rovaniemi
puhelin 040 8232 443
sähköposti lappi@sll.fi

VAATIMUKSET

Haemme valituslupaa sekä vaadimme päätöksen kumoamista metsästyslain ja luonnonsuojelulain vastaisena.

KUVAUS ASIASTA

Suomessa aloitettiin erittäin uhanalaisen ahman metsästys 35 vuoden jälkeen vuonna 2017. Silloin maa- ja metsätalousministeriö antoi ahman metsästyksen kiintiöasetuksen ja Suomen riistakeskus kaikki sen mahdollistamat kahdeksan poikkeuslupaa ahmojen ampumiseen.

Valitimme yhdestä 27.2.2017 annetusta luvasta, joka koski kahta ahmaa, Pohjois-Suomen hallinto-oikeuteen 29.3.2017. Lupa oli mielestämme metsästyslain ja luonnonsuojelulain vastainen, koska se annettiin kaikkien muiden ongelmien lisäksi ahman suojelemiseksi perustetulle Natura-alueelle.

Asian käsittely hallinto-oikeudessa kesti lähes kolme vuotta. Näinä vuosina on ahman pyyntiin annettu lisää poikkeuslupia. Emme ole kuitenkaan valittaneet niistä vaan olemme odottaneet tämän ratkaisun selventävän lupalinjaa yleisemminkin.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus hylkäsi valituksemme 5.6.2019, mutta tuli kuitenkin eräissä keskeisissä vaatimuksissa valitustamme vastaan. Päätös oli tehty liukusäätimellä eikä on/off-katkaisijalla. Koska Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätökseen liittyi tulkinnanvaraisuutta, virheitä ja puutteita, haemme nyt valituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta tässä metsästyslain ja luonnonsuojelulain sekä luontodirektiivin tulkinnan kannalta tärkeässä asiassa.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös ja siinä käsittely Suomen riistakeskuksen päätös ovat sekä metsästyslain että luonnonsuojelulain vastaisia. Metsästyslain osalta lain 41 a §:n poikkeusedellytykset eivät täyty. Päätös on myös luonnonsuojelulain Natura-säädösten vastainen, koska siinä ei ole otettu huomioon sitä, että poikkeuslupa on kohdennettu sellaiselle Natura-alueelle, jonka yhtenä suojeluperusteena on myös poikkeusluvan kohteena oleva ahma.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätöksessä esitetty hallintolain tulkinta ja Suomen riistakeskuksen noudattama menettely eivät perustuslain edellyttämällä tavalla turvaa hyvän hallinnon takeita. Suomen riistakeskuksen päätös on perustunut riittämättömiin selvityksiin ja perusteluihin, ja Suomen riistakeskus on näin ollen rikkonut sille hallintolain 31 §:ssä asetettua selvitysvelvollisuutta sekä hallintolain 45 §:ssä asetettua perustelovelvollisuutta poikkeuslupapäätöksen tehdessään.

On tärkeää, että korkein hallinto-oikeus linjaa:

Voidaanko poikkeuslupia rauhoitetun eläimen kaatoon kohdentaa sellaiselle Natura-alueelle, jonka yhtenä suojeluperusteena on juuri poikkeusluvan kohteena oleva eläinlaji?

Voidaanko poikkeuslupa uhanalaisen eläimen kaatoon myöntää niin, että perustelut kirjoitetaan niinkuin lupa koskisi tiettyä nimenomaista vahinkoeläintä, mutta lupaehdot käytännössä sallivat minkä tahansa ahman kaatamisen?

Millaisia perusteluja ja selvityksiä hyvän hallinnon vähimmäisvaatimusten takaaminen vaatii yleisesti ja millaisia perusteluja vaaditaan erityisesti rauhoitetun eläinlajin yksilön kaatoa koskevalta poikkeusluvalta?

Ahmaa koskevat säädökset

Ahma on rauhoitettu metsästyslain (615/1993) 37 §:n 3 momentin perusteella. Rauhoituksesta voidaan kuitenkin poiketa Suomen riistakeskuksen luvalla metsästyslain 41 §:n 1 momentin nojalla 41 a §:ssä säädettyin edellytyksin, jos muuta tyydyttävää ratkaisua ei ole eikä päätös haittaa lajin suotuisan suojelutason säilyttämistä lajin luontaisella levinneisyysalueella 1) luonnonvaraisen eläimistön tai kasviston säilyttämiseksi; 2) viljelmille, karjankasvatukselle, metsätaloudelle, kalataloudelle, porotaloudelle, vesistölle tai muulle omaisuudelle aiheutuvan erityisen merkittävän vahingon ehkäisemiseksi; 3) kansanterveyden, yleisen turvallisuuden tai muun erittäin tärkeän yleisen edun kannalta pakottavista syistä, mukaan lukien taloudelliset ja sosiaaliset syyt, sekä jos poikkeamisesta on ensisijaisen merkittävää hyötyä ympäristölle; tai 4) näiden lajien tutkimus-, koulutus-, uudelleensijoittamis- ja istuttamistarkoituksessa taikka eläintautien ehkäisemiseksi.

Poikkeuslupa ja sen perustelut

Suomen riistakeskus myönsi 27.2.2017 tämän poikkeusluvan metsästyslain 41 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella porotaloudelle aiheutuvan erityisen merkittävän vahingon ehkäisemiseksi. Poikkeusluvan hakijalle myönnettiin haetun neljän luvan sijasta poikkeuslupa kahden ahman tappamiseen päätöksessä rajatuille alueille porotaloudelle aiheutuvan erityisen merkittävän vahingon ehkäisemiseksi. Riistakeskus katsoi, että muuta tyydyttävää ratkaisua ei ole. Riistakeskuksen mukaan kahden ahman poistaminen ei haittaa myöskään suotuisan suojelutason säilyttämistä tai sen saavuttamista lajin luontaisella levinneisyysalueella. Päätöksen mukaan poikkeuslupa on myönnetty vain todetulle erityisen merkittävää vahinkoa aiheuttavien ahmayksilöiden elinalueille. Lisäksi päätösharkinnassa on sen mukaan otettu huomioon, että Riistavahinkokisteriin kirjattujen tai kunnan maaseutuelinkeinoviranomaisen tai hakijan antamien tietojen perusteella on todettu kyseisen ahman aiheuttaneen erityisen merkittäviä porovahinkoja.

Valituksemme Pohjois-Suomen hallinto-oikeuteen

Valituksessamme Pohjois-Suomen hallinto-oikeudelle katsoimme, että metsästyslain 41 a §:n edellytykset poikkeusluvan myöntämiseksi eivät tässä tapauksessa täytyneet ja päätös oli siten metsästyslain vastainen. Luvassa ei tarkasteltu riittävästi muita tyydyttäviä ratkaisuja, kuten vahinkotarkastusten tehostusta, reviiropohjaista korvausjärjestelmää, ongelmia aiheuttavien ahmojen siirtoa ym. Muistutimme siitä, että ahma on erittäin uhanalainen, ja pyynnin vaikutuksia kantaan olisi pitänyt tarkastella varovaisuusperiaatteella. Muuhun yleiseen etuun liittyvään

perusteluun huomautimme, että vahinkoja ei ole tarkastettu riittävän yksityiskohtaisesti eikä pyynnin hyötyjä osoitettu. Tämän lisäksi päätös oli luonnonsuojelulain 64a §:n ja 65 §:n vastainen, koska se kohdistui Natura 2000 -verkostoon kuuluvalla alueella. Tällaisen alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja ei saa merkittävästi heikentää. Poikkeuslupan kohteena oleva ahma on myös samalla näiden Natura-alueiden suojelun perusteena oleva luonnonarvo. Tätä ei ole päätöksessä riittävästi arvioitu eikä otettu huomioon.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös

Pohjois-Suomen hallinto-oikeudessa asia oli lähes kolme vuotta. Lopulta se hylkäsi valituksemme 5.6.2019. Eräissä valituksemme kohdissa se kuitenkin käytti tulkinnanvaraa ja laadullista harkintaa eikä tyrmännyt vaatimuksiamme kokonaan.

Hallinto-oikeus katsoi, ettei valituksessa osoitettu että "valituksenalaisen päätöksen perusteena olevat tiedot ahmakannoista olisivat ainakaan olennaisesti virheellisiä tai puutteellisia" (s. 9). Lisäksi vaikka "kaikkia vahinkotapauksia ei olisi tarkistettu maastossa ja osa vahinkotapauksista voi siten olla tiedoiltaan virheellisiä", tiedot antavat "riittävän totuudenmukaisen" kuvan porovahingoista ja niiden ennaltaehkäisystä (s. 10). Hallinto-oikeus katsoi myös: "Kun otetaan huomioon asiassa saatu selvitys hakemusalueiden ja koko Suomen ahmakannasta ja sen kehityksestä, kahden yksittäisen ahman tappamisen ei voida katsoa vielä haittaavan ahman suotuisan suojelutason säilyttämistä hakemusalueilla tai laajemmin suotuisan suojelutason saavuttamista Suomessa siinä määrin, ettei poikkeuslupia olisi voitu myöntää" (s. 10-11). Lisäksi hallinto-oikeus katsoi ettei muita tyydyttäviä vaihtoehtoja, kuten reviiripohjaista korvausjärjestelmää tai siirtoistutuksia voitu vahinkojen kiireellisyyden takia käyttää (s. 11). Hallinto-oikeus katsoi myös, että varovaisuusperiaatteenkin käyttö oli riittävää.

Natura-asiasta hallinto-oikeus totesi mielenkiintoisesti: "valituksenalaisen päätöksen perusteluissa olisi ollut yleisluontoista arviointia perustellumpaa arvioida luonnonsuojelulain 64 a §:n mukaista heikentämiskieltoa ja saman lain 65 §:n mukaisen arvioinnin tarpeellisuutta nimenomaan Natura-alueiden suojeluperusteena olevan ahman osalta". Hallinto-oikeus katsoo kuitenkin päätöksen täyttäneen Natura-arvioinnin tarveharkinnalle säädetyt "vähimmäisvaatimukset" (s. 12).

VALITUSLUPAHAKEMUS

Katsomme, että hallintolainkäyttölain (26.7.1996/586) 13.2 §:n mukaiset edellytykset valituslupan myöntämiselle asiassa täyttyvät. Kyseisen lainkohdan perusteella valituslupa on myönnettävä, jos:

1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi;

2) asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi; tai

3) valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Katsomme, että asiassa täyttyvät kaikki hallintolainkäyttölain 13.2 §:n mukaiset perusteet, joita perustelemme seuraavaksi tiiviisti.

1) Ennakkotapausperuste

Asiassa on kyse hallintolainkäyttölain 13.2 §:n 1 kohdan mukaisesta, oikeuskäytännön yhtenäisyyttä muovaavasta tulkinnasta. Asiassa on ratkaistavana se, millä edellytyksillä ahman poikkeuslupia voi Suomessa antaa yleensä ja erityisesti Natura 2000 verkostoon kuuluvalla alueella, jolla alueen suojelun virallisena perusteena on ahma.

Valituksen kohteena oleva Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös perustuu nähdäksemme puutteellisiin ja virheellisiin selvityksiin sekä osin niiden seurauksena tehtyyn metsästyslain ja luonnonsuojelulain Natura-säädösten (LSL 64 a ja 65 §:n) virheelliseen tulkintaan ja soveltamiseen.

Kyse on myös tätä yksittäistä aluetta ja valitusasiaa laajemmasta kokonaisuudesta: EU:n luontodirektiivin täytäntöönpanosta ja sen tulkinnasta. Aiempaa oikeuskäytäntöä ei ole siitä, miten Natura-alueen suojeluperusteena olevan luontoarvon välitön heikentäminen (tässä tappaminen) on arvioitava. Siksi siitä olisi tärkeää saada ylimmän tuomioistuimen ratkaisu.

Näistä syistä on ensiarvoisen tärkeää ratkaista, mitä tällaisilta poikkeusluvilta ja niiden Natura-selvityksiltä juridiselta kannalta katsottuna edellytetään. Asialla on myös tulevan oikeuskäytännön kannalta huomattavan suuri merkitys.

Katsomme, että poikkeuslupien edellytysten arviointi on yleisemminkin ollut Suomen riistakeskuksen taholta täysin riittämätöntä. Erityisesti riistakeskuksen tekemissä poikkeuslupapäätöksissä ei ole huomioitu riittävästi poikkeusluvan kohteena olevan riistaeläinlajin yksilön käyttäytymistä haetulla poikkeuslupa-alueella (poikkeuslupa-asetuksen 2 §:n 1 momentin 2 kohta).

Se, että poikkeuslupia on viime vuodet myönnetty maa- ja metsätalousministeriön metsästysvuosittaisissa asetuksissa poikkeusluvalla sallittavasta ahman metsästyksessä asettaman enimmäiskiintiön ylärajan mukaisesti ja tarkemmin haittaa aiheuttavaan yksilöön kohdentumatta, viittaa siihen, ettei kysymys ole poikkeusluvalla edellytetystä poikkeuksellisuudesta vaan säännöstä. Tällöin erittäin uhanalaisen ahman rauhoitus menettää merkityksensä.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätöksessä todetaan (s. 9), että ”asiassa ei ole esitetty sellaista selvitystä, jonka perusteella voitaisiin todeta, että valituksenalaisen päätöksen perusteena olleet tiedot ahmakannoista olisivat ainakaan olennaisesti virheellisiä tai puutteellisia. Tietoja on pidettävä siten luotettavina, että riistakeskus on voinut perustaa päätöksensä näihin tietoihin.”

Kantamme asiaan on, ettei Suomen riistakeskus ole täyttänyt viranomaiselle hallintolain (434/2003) 31 §:ssä säädettyä selvitysvelvollisuutta eikä 45 §:ssä säädettyä perustelovelvollisuutta asianmukaisesti. Viranomaisen selvitysvelvollisuus ulottuu hallintolain ja sen esitöiden sekä oikeuskirjallisuuden perusteella laajemmalle kuin pelkästään ”olennaisesti virheellisten tai puutteellisten tietojen” käyttämisen välttämiseen. Hyvän hallinnon takeiden turvaaminen lailla on perustuslain 21:ssä säädetty olennainen osa oikeusturvaa. Rajanveto siitä, missä vähimmäisvelvoite kulkee on siten perustuslakikysymys.

On tärkeää, että korkein hallinto-oikeus linjaa, millaista vähimmäistasoa poikkeuslupapäätöksen perusteena olevien tietojen ja selvitysten paikkansapitävyyden varmistamiselta vaaditaan.

2) Ilmeinen virhe

Katsomme, että hallinto-oikeuden päätökseen sisältyy myös seuraavaksi tarkemmin perustelemiamme ilmeisiä virheitä, liittyen erityisesti asian selvittämiseen ja ratkaisun perusteena oleviin tosiasioihin. Nämä virheet ovat merkittäväällä tavalla myös vaikuttaneet asian ratkaisuun.

1. Suotuisaa suojelun tasoa ei päätöksessä tarkasteltu riittävästi. Ahma on maassamme erittäin uhanalainen laji eli sen suojelun tila ei ole kestävä. Asiaa olisi pitänyt tarkastella hallinto-oikeudessa sekä kyseessä olleiden Natura-alueiden että valtakunnallisen tilanteen kannalta varovaisuusperiaate huomioon ottaen.

2. Muita tyydyttäviä ratkaisuja ei otettu riittävästi huomioon. Jo MMM:n olisi pitänyt pohtia vahinkojen tarkistuksen ja korvausjärjestelmän kehittämistä luontodirektiivin kannalta ennen kuin se antoi kiintiöasetuksen. Lisäksi riistakeskuksen olisi pitänyt pohtia varsinkin eniten ongelmia aiheuttaneiden ahmojen siirtomahdollisuutta esimerkiksi muille suojelualueille. Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden olisi pitänyt puuttua muiden tyydyttävien vaihtoehtojen riittämättömään ja virheelliseen käsittelyyn.

3. Vahinkoja ei ole todennettu riittävän konkreettisesti eikä lupaa yksilöity ongelmia eniten aiheuttaneisiin yksilöihin.

4. Valituksemme yksi keskeinen peruste oli, ettei riistakeskus ole omassa päätöksessään ottanut huomioon perusteltua epäilyä siitä, että poikkeuslupa heikentäisi merkittävästi kyseisillä Natura-alueilla suojelun perusteena toimivaa ahmakantaa. Erityisen tärkeää Natura-asian pohtiminen on, koska poikkeusluvalla oli laillista ampua myös naaraita tavalla, jolloin menetettäisiin myös niiden poikaset. Huomattakoon, että naaraiden suoja oli luvassa pelkkä suositus, ei oikeudellisesti sitova lupaehto.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus myönsi että "valituksenalaisen päätöksen perusteluissa olisi ollut yleisluontoista arviointia perustellumpaa arvioida luonnonsuojelulain 64 a §:n mukaista heikentämiskieltoa ja saman lain 65 §:n mukaisen arvioinnin tarpeellisuutta nimenomaan Natura-alueiden suojeluperusteena olevan ahman osalta". Hallinto-oikeus katsoi kuitenkin päätöksen täyttäneen Natura-arvioinnin tarveharkinnalle säädetyt "vähimmäisvaatimukset". Tämä johtopäätös on mielestämme virheellinen.

3) Muu painava syy

Asiassa on käsillä myös hallintolain 13.2 §:n 3 kohdassa tarkoitettu muu painava syy, sillä se linjaa ahman suojelua Natura-alueilla.

Edellä mainituilla perusteilla katsomme, että hallintolainkäyttölain 13.2 §:ssä tarkoitetut edellytykset valitusluvan myöntämiselle täyttyvät ja valituksellemme tulee myöntää valituslupa.

VALITUS

Perustelut

Yleistä

Luonnonvarakeskuksen arvion mukaan Suomessa oli vuonna 2016 noin 220–250 ahmaa. Tunturi-Lapissa (Enontekiö, Inari ja Utsjoki) arvioitiin silloin liikkuvan yhteensä noin 40–60 ahmaa. Poikkeusluvan kohteena oleva Käsivarren paliskunta on Enontekiöllä ja sen alueella esiintyy vain pieni osa näistä ahmoista. Ahma rauhoitettiin koko maassa vuonna 1982 ja yhä voimassa olevan metsästyslain (615/1993) 37 §:n mukaan ahma on aina rauhoitettu. Ahman pienen kannan ja hitaan lisääntymisen takia ahman rauhoituksesta ei siis ole myönnetty poikkeuksia 35 vuoteen, eikä sille ole muista suurpedoista poiketen ollut aiemmin voimassa maa- ja metsätalousministeriön asetusta suurimmista sallituista saalismääristä. Nämä tiedot osoittavat tilanteen poikkeuksellisuuden. Ahman metsästyksen on siten suhtauduttava äärimmäisellä varovaisuudella, koska kyse on erittäin uhanalaisesta ja pitkään täysin rauhoitettuna olleesta lajista. Ahman tappamiseen myönnettävien poikkeuslupien edellytysten oikeudellisessa arvioinnissa on samasta syystä noudatettava varovaisuusperiaatetta ja pidättäydyttävä metsästyksestä kokonaan, ellei ole varmuutta siitä, ettei metsästys vaikuta haitallisesti ahman suojelutilanteeseen tai sen elinympäristöön.

Ahmakanta ei ole kestävällä tasolla. Laji oli sekä päätöksen aikaisessa (2015) että tuoreessa nisäkkäiden uhanalaisuusarvioinnissa (2019) erittäin uhanalainen.

Ahma myös lisääntyy erittäin hitaasti. Varsinkin lisääntymisikäisten naaraiden tappaminen voi heikentää kantaa. Myönnetyn poikkeusluvan taustalla oli MMM:n asetusta, jossa oli asetettu kiintiö kahdeksan (8) ahman tappamiselle. Vaikka kiintiö ei itsessään johda ahmojen tappamiseen, se vaikuttaa keskeisellä tavalla myös yksittäisten poikkeuslupien arviointiin. Tämä käy ilmi vertailemalla valituksen kohteena olevan poikkeusluvan perusteluita ja MMM:n asetusta muistiota keskenään. Poikkeusluvan perusteluihin oli kopioitu osia MMM:n muistiosta sellaisenaan. Siten MMM:n muistio on tosiasiallisesti vaikuttanut kyseessä olevan poikkeusluvan edellytysten arviointiin.

Katsomme yhä, että poikkeusluvan edellytykset eivät ahman kohdalla täyty miltään osin. Ahman suojelutaso ei ole suotuisa, poikkeamiselle olisi ollut muu tyydyttävä ratkaisu, eikä vahinkoja porotaloudelle yksilöity ja varmistettu riittävästi. Päätöksessä ei ole myöskään huomioitu luonnonsuojelulain 64 a §:n sisältämää heikentämiskielloa riittävällä tavalla, koska poikkeuslupa kohdistuu sellaiselle Natura 2000 -alueelle, jonka suojelun perusteena on mainittu luontodirektiivin liitteessä II tarkoitettu ahma. Erityistä merkitystä poikkeusluvan edellytysten arvioinnissa ja tulkinnassa on myös sillä, että ahma on luontodirektiivissä tarkoitettu ensisijaisesti suojeltava laji. Näillä tarkoitetaan uhanalaisia lajeja, joiden suojelusta Euroopan unioni on erityisvastuussa.

Suotuisa suojelutaso

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätöksessä todetaan muun muassa: "Kun otetaan huomioon asiassa saatu selvitys hakemusalueiden ja koko Suomen ahmakannasta ja sen kehityksestä, kahden yksittäisen ahman tappamisen ei voida katsoa vielä haittaavan ahman suotuisan suojelutason säilyttämistä hakemusalueilla tai laajemmin suotuisan suojelutason saavuttamista Suomessa siinä määrin, ettei poikkeuslupia olisi voitu myöntää" (s. 10-11).

Luonnonvarakeskuksen arvion mukaan Suomessa oli vuonna 2016 noin 220–250 ahmaa. Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueilla arvioitiin erillislaskentojen ja pistehavaintojen perusteella liikkuvan yhteensä noin 40 – 60 ahmaa. Se on niin vähän, että Suomen valtion EU:lle luontodirektiivin vuosien 2007-12 raportin käsitykseen siitä, että lajin suojelutaso olisi maamme alpiinisella vyöhykkeellä eli Tunturi-Lapissa suotuisa, pitää suhtautua erittäin kriittisesti. Arvioinnissa on otettu huomioon myös naapurimaiden ahmoja, joiden suojeluun ja metsästyksen Suomi ei kuitenkaan voi vaikuttaa. (Naapurimaista Norja ja Venäjä eivät edes ole EU:n jäsenmaita.) Lisäksi valtaosa ahmakannan kasvusta on 2000-luvulla tapahtunut poronhoitoalueen eteläpuolella. Tällä hetkellä ahmalla menee Suomessa paljon paremmin boreaalaisella vyöhykkeellä kuin alpiinisella.

Suotuisan suojelutason arvioinnissa olennaisinta on, että ahmakanta ei ole kestävällä tasolla vaan laji on sekä vuoden 2015 että 2019 nisäkkäiden uhanalaisuusarvioinnissa erittäin uhanalainen. Vuoden 2015 nisäkkäiden punaisen kirjan arvioinnin mukaan Suomen kanta ei saa niin paljoa täydennystä naapurimaista, että sen uhanalaisuusluokkaa olisi voitu sen takia laskea samalla tavalla kuin edellisessä arvioinnissa (s. 17). Uusimmassa punaisessa kirjassa (2019) lajin uhanalaisuuden kriteeri on D eli pieni populaatiokoko ja uhanalaisuuteen johtaneissa syissä on mainittu vain yksi: pyynti (Lähde: <https://punainenkirja.laji.fi/results/MX.47212?checklist=MR.424>).

Koska ahmoja ei ole metsästetty 35 vuoteen, ei myöskään ole olemassa varmuutta siitä, miten ahmojen tappaminen tosiasiallisesti vaikuttaa lajin käyttäytymiseen tai millainen sen vaikutus lajin suojelun tasoon on. Siten ahmakannan tilasta ei ole riittäviä tietoja metsästyksen tarpeellisuuden ja vaikutusten arvioimiseksi.

Koska kyse on lisäksi EU:n luontodirektiivin liitteessä II tarkoitettusta ensisijaisesti suojeltavasta lajista, suotuisan suojelutason arvioinnin ja siihen perustuvan poikkeusluvan harkinnan tulee pohjautua varmuuteen siitä, ettei haitallisia vaikutuksia ole. Toisin sanoen, varovaisuusperiaate

edellyttää, ettei metsästystä voi aloittaa, jos olemassa epäily vaikutusten merkittävyydestä lajin suojelutason suotuisuuden ylläpitämiseksi. Siten myöskään tämä poikkeusedellytys ei täyty.

Suotuisaa suojelutasoa olisi pitänyt arvioida myös kyseessä olevia Enontekiön Käsivarren poikkeuslupa-alueena olleiden eri Natura-alueiden suhteen. Asiakirjoissa ei ole riittävästi arvioitu montako ahmaa niillä esiintyy. Luvassa hakijan mielestä erityisen haitallisia ahmoja oli kolmella osa-alueella yhteensä 12-14 (luvan s. 10). Tästä määrästä kaksikin yksilöä on paljon, ottaen huomioon, että molemmat saalisyksilöt olisivat voineet olla naaraita, koska niiden säästäminen oli poikkeusluvassa pelkkä suositus. Tällaista arviointia ei ole tehty, mikä on ongelma luonnonsuojelulain Natura-säästöjen kannalta.

Asiassa tulee ottaa huomioon myös EUTI:n julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 8.5.2019 suttu koskevassa vastaavassa asiassa C-674/17. Se annettiin kuukautta ennen tämän asian päätöksen tekemistä Pohjois-Suomen hallinto-oikeudessa.

Muu tyydyttävä ratkaisu

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätöksessä tarkasteltiin puutteellisesti yhtenä poikkeusperusteena olevan muun tyydyttävän ratkaisun mahdollisuutta. Vaihtoehtoja metsästykselle olisi kuitenkin ollut olemassa, kuten seuraavaksi osoitamme.

(1) Porovahinkokorvausten kehittäminen vahinkojen tarkastusten tehostamisella ja korvausmäärän kehittämisellä

Valituksessamme Pohjois-Suomen hallinto-oikeudelle arvostelimme vahinkojen ilmoittamista ja dokumentointia muun muassa Luonnonvarakeskuksessa tutkijana toimineen Mauri Niemisen julkisuudessa esittämään kritiikin perusteella.

Oikeus tunnisti päätöksessään vahinkojen ilmoittamiseen ja tarkastamiseen liittyviä ongelmia. Silti se katsoi, että vaikka "kaikkia vahinkotapauksia ei olisi tarkistettu maastossa ja osa vahinkotapauksista voi siten olla tiedoiltaan virheellisiä", tiedot antavat "riittävän totuudenmukaisen" kuvan porovahingoista ja niiden ennaltaehkäisystä (s. 10). Tästä jääme erimielisiksi.

Päätöksen perusteluista ja sen taustalla olevasta MMM:n muistiosta kävi ilmi, että todellinen ongelma 2017 ei ollut ahmojen syömien porojen määrä vaan petovahinkorahojen loppuminen. Sen taustalla oli kaksi syytä. Toinen oli porojen korvauksissa käytetyn hinnan nosto. Kuten MMM:n asetusmuistion sivulla 2 todetaan: "Tämä tarkoittaa, että samalla vahinkomäärällä löydettyjen porojen korvaukset nousevat yli 33 %". Toinen petovahinkorahojen ylitykseen johtanut syy oli eteläisimpien paliskuntien saama korotettu porokorvausmäärä, ns. Lex Halla, joka kumottiin vasta vuonna 2019.

Näistä syistä porovahinkorahojen nostaminen tai niiden perusteiden muuttaminen olisi ollut toinen vaihtoehto ahman pyynnin aloittamiselle. Se, että jokin muu tyydyttävä ratkaisu ei olisi taloudellisesti paras mahdollinen, ei ole varsinkaan oikeudellisesti riittävä syy olla sitä käyttämättä.

(2) Reviiripohjaisen korvausjärjestelmän käyttäminen

Suomen luonnonsuojeluliitto on esittänyt monta vuotta maakotkalla käytössä olleen reviirikohtaisen korvausjärjestelmän käyttöä myös ahmalle, kuten Ruotsissa tehdään. Tämä olisi ollut yksi vaihtoehto tappamiselle.

Hallinto-oikeus katsoi että tämä olisi vaatinut selvityksiä, jotka olisivat vaatineet enemmän aikaa kuin kiireelliset vahingot. Joka tapauksessa riistakeskuksen ja MMM:n olisi pitänyt pohtia tätä vaihtoehtoa enemmän päätöksissään ja asetuksessaan.

(3) Ahmojen siirtäminen poronhoitoalueen eteläpuolelle niiden tappamisen sijaan

Poikkeuslupapäätöksen mukaan ”ahman hoitosuunnitelmassa todetaan, että siirtoistutuksiin ryhdytään vain, mikäli paikallisen väestön asenteet hanketta kohtaan ovat riittävän myönteisiä”. Poikkeuslupapäätöksessä – samoin kuin MMM:n muistiossa – todettiin myös, että ”tähän mennessä saatujen selvitysten perusteella paikallisen väestön suhtautuminen on ollut sen verran kielteistä, ettei ahmojen siirtoihin ei ole ollut edellytyksiä”. Tämänkaltainen perustelu on täysin puutteellinen, kun kyse on oikeudellisesti velvoittavasta kriteeristä. Pelkkä paikallisväestön väitetty (”sen verran”) kielteisyys ei missään tapauksessa ole riittävä osoitus siitä, että siirtoistutukset eivät olisi tässä yksittäistapauksessa mahdollisia. Kyseiset ahmayksilöt olisi nimittäin voitu siirtää myös muille suojelualueille.

Tässäkin Pohjois-Suomen hallinto-oikeus viittasi siihen, että siirtojen selvittäminen olisi vienyt enemmän aikaa kuin kiireellinen poikkeuslupahakemus. Tästä olemme eri mieltä. Jos tiedossa olisi ollut ongelmia aiheuttava ahmayksilö tai kaksi, riistakeskus olisi hyvin voinut päättää sen nukuttamisesta ja sopia sen siirrosta ympäristöviranmaisten kanssa jollekin muulle laajalle suojelualueelle.

(4) Yhteenvedo muista tyydyttävistä vaihtoehdoista

Nämä esimerkit osoittavat, että ahmojen tappamiselle olisi ollut muita tyydyttäviä ratkaisuja. Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätöksessä näitä metsästyksen vaihtoehtoja ei perusteltu riittävän konkreettisesti, vaan tyydyttiin lähinnä yleisiin ja aikataulua koskeviin huomioihin. Se keskittyi selvästi vain riistakeskuksen lupaan eikä pohtinut asiaa laajemmin. Luontodirektiivin näkökulmasta asiaa tulisi kuitenkin katsoa kokonaisuutena.

Katsomme, ettei Suomen riistakeskuksen päätöksessä poikkeuslupahakemuksen hyväksymisestä ole esitetty riittävän yksilöityä selvitystä siitä, että ahmojen tappamista on pidettävä metsästyslain 41 a §:n 1 momentin johdantolauseen mukaisesti toimenpiteenä, jonka lisäksi ei olisi muita tyydyttäviä ratkaisuja poroille porotaloudelle aiheutuvan vahingon ehkäisemiseksi.

Muun tyydyttävän ratkaisun kriteeri on yhteydessä myös jäljempänä arvioitavaan yleisen edun perusteen täyttymiseen. Poikkeuslupapäätöksessä näitä perusteita käsitellään epäselvästi ja osin limittäin. Tosiasiassa päätöksen perustelut keskittyvät pääasiassa ahmavahinkojen yleisten taloudellisten lähtökohtien esittelyyn ja arviointiin. Tämä on virheellinen lähestymistapa, sillä *muun tyydyttävän ratkaisun olemassa olon arvioinnin tulee perustua nimenomaisesti tappamisen todellisiin, konkreettisiin vaihtoehtoihin tässä nimenomaisessa tilanteessa*. Siten metsästyksen poikkeuslupaedellytys ei tältäkin osin täyty.

Muu yleiseen etuun liittyvä peruste

(1) Vahinkojen yksilöinti

Valituksessamme arvostelimme poikkeuslupapäätöstä siitä, ettei siinä yksilöity todellisia aiheutuneita vahinkoja riittävällä tarkkuudella. Lupapäätös perustui pääasiassa hakijan esittämiin näkemyksiin ja maaseutuelinkeinoviranomaisen lausuntoon.

Viittasimme Luonnonvarakeskuksesta eläkkeelle jääneen porotutkija Mauri Niemisen selvitykseen, jonka mukaan petojen poroille aiheuttamista vahingoista ilmoitetaan liian hitaasti ja epätarkasti riistavalvontarekisteriin. Esimerkiksi vahinkoilmoituksista noin seitsemän prosenttia tarkastettiin maastossa, ja tarkastetuista tapauksista lähes kolmannesta ei hyväksyty petovahingoiksi, mikä asettaa koko järjestelmän kyseenalaiseksi.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden mukaan vaikka "kaikkia vahinkotapauksia ei olisi tarkistettu maastossa ja osa vahinkotapauksista voi siten olla tiedoiltaan virheellisiä", tiedot antavat "riittävän totuudenmukaisen" kuvan porovahingoista ja niiden ennaltaehkäisystä (s. 10).

Uskomme myös Suomen riistakeskuksen tiedostaneen riistavahinkorekisteriin liittyvän tiedollisen epävarmuuden jo pitkään. Esimerkiksi Suomen riistakeskuksen esityksessä "Suurpetojen poikkeusluvat: luontodirektiivi, kansallinen lainsäädäntö, ja vahinkojen ja poikkeuslupien seuranta" (2013) on todettu vuosina 2010-2012 riistavahinkorekisteriin ilmoitetuista ahman tappamista poroista seuraavasti: "Kaikki Kittilän ahmavahingot näyttävät kohdentuneen Kittilän kunnantalolle... Samoin osa Sodankylän ahmavahingoista." (s. 30).

Viranomainen voi asiallisesti ratkaista lupa-asian vasta, kun kaikki luvan myöntämisen edellytykset on selvitetty. Suomen riistakeskuksen tekemä päätös ei ole perustunut tällaiseen viranomaispäätöksiltä edellytetyyn riittävään selvitykseen. Päätöksen pohjana ollut tieto on ollut liian epätäsmällistä eikä päätöksen perustana ole ollut tosiasioiden arvioimiseksi riittäväksi katsottavaa tietoa.

Selvityksen riittävyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös perusoikeuksien merkitys. Perustuslain 20 §:n mukaisen vastuun ympäristöstä voidaan katsoa edellyttävän viranomaiselta erityisen huolellista selvittämistä. Selvitys ei ole ollut asianmukaista, koska asiaan liittyviä erityisvaatimuksia ei ole otettu riittävällä tavalla huomioon.

Poikkeamisen oikeudellisena edellytyksenä olevien vahinkojen toteaminen edellyttää mielestämme huomattavasti tarkempaa varmuutta kuin yleisellä tasolla esimerkiksi korvausasioissa. Kun kyse on erittäin uhanalaisesta, EU:n luontodirektiivin II liitteen ensisijaisesti suojeltavasta lajista ja poikkeusluvan edellytyksenä on erityisen merkittävän vahingon ehkäiseminen, vahingot olisi pitänyt varmistaa paremmin.

(2) Ongelmayksilön yksilöinti ja pyynnin teho vahinkojen ennaltaehkäisyssä

Toinen ongelma on, että riistakeskus katsoi, että saaduilla selvityksillä ja perusteilla pyynti kohdistuu juuri erityisen merkittävää vahinkoa porotaloudelle aiheuttavaan ahmaan.

Päätöksen mukaan riistakeskus olisi rajannut pyynnin vain yksilöihin, josta riistavahinkorekisterin tai hakijan antamien tietojen perusteella on todettu aiheuttaneen vahinkoja.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus totesi, että "päätöksellä on pyritty ohjaamaan metsästyksen kohdistumista erityisesti vahinkoa tuottaviin yksilöihin ja välttämään päätöksessä tarkemmin yksilöityjen naaraspuolisten ahmojen metsästystä" (s. 11).

Jos tällaisesta täsmäpyynnistä olisi ollut kyse, lupa-alue olisi voitu rajata paljon pienemmäksi. Käsityksemme on, että poikkeusluvalla on vain ammuttu kaksi ensimmäistä laajalla lupa-alueella vastaan tullutta ahmaa.

Riistakeskuksen tekemässä poikkeuslupapäätöksissä ei ole riittävästi selvitetty tai yksilöity poikkeusluvan kohteena olevan ahmayksilön käyttäytymistä haetulla poikkeuslupa-alueella (poikkeuslupa-asetuksen 2 §:n 1 momentin 2 kohta) tai pyritty varmistamaan, että kaadon kohteeksi päätyisi nimenomaisesti todistetusti vahinkoa aiheuttaneeseen ahmayksilöön. Päätös ei ole perustunut poikkeusluvalta edellytettyyn poikkeuksellisuuteen.

Näin ollen katsomme, että myöskään poikkeamisedellytys vahinkojen ennaltaehkäisemisestä ei täyty.

Luonnonsuojelulain vastaisuus

Poikkeuslupapäätöksen virhe ahman Natura-arvioinnin osalta

Poikkeuspäätökseen sisältyi Natura-arvioinnin tarveharkintaa koskeva osio. Riistakeskus tarkasteli asiaa kuitenkin vain siitä näkökulmasta, onko kyse sellaisesta hankkeesta tai suunnitelmasta, joka edellyttäisi LSL 65 §:ssä tarkoitettua vaikutusten arviointia. Riistakeskus totesi, ettei kyse ole sellaisesta hankkeesta tai suunnitelmasta, joka todennäköisesti merkittävästi heikentäisi poikkeuslupa-alueella tai sen läheisyydessä sijaitsevien Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden (Tarvantovaaran erämaa ja Käsivarren erämaa) niitä luonnonarvoja, joiden vuoksi alueet on verkostoon sisällytetty.

Riistakeskus unohti kuitenkin päätöksessään, että *myös metsästyksen oikeuttavan poikkeusluvan kohteena oleva ahma itsessään on molempien päätöksessä mainittujen Natura-alueiden suojeluperusteena oleva laji*. Tästä huolimatta päätöksessä ei ole kuitenkaan otettu kantaa luonnonsuojelulain 65 §:ssä tarkoitettuun arviointivelvollisuuteen siltä osin, millainen vaikutus ahmayksilön metsästyksellä on ahmaan laajemmassa merkityksessä. Kyse on siis tilanteesta, jossa poikkeusluvalla sallittu metsästys kohdistuu välittömästi alueen suojeluperusteena olevaan, EU:n luontodirektiivissä tarkoitettuun ensisijaisesti suojeltavaan lajiin. On pidettävä varsin poikkeuksellisena ja erikoisena, että viranomainen myöntää poikkeusluvan Natura-alueen suojeluarvona olevan lajin tappamiseen, perustelematta kuitenkaan tätä ilmeistä ristiriitaa millään tavoin.

Vaikutukset Natura-alueiden ahmoihin olisi tullut selvittää kunnollisesti, myös oletuksella että molemmat saalisyksilöt voisivat olla naaraita (joiden turvaaminen oli poikkeusluvassa vain suositus, ei sitova lupaehto).

On selvää, että alueen suojeluperusteena olevan lajin yksilön tappaminen vaikuttaa samalla kyseisen lajin suojelutilanteeseen laajemmin. Tämä vaikutus olisi tullut arvioida ja vähintäänkin esittää päätöksen perusteluissa, miksi luonnonsuojelulain 64 a §:ssä ja luontodirektiivin 6 artiklan 2 tai 3 kohdassa tarkoitettuja vaikutuksia ei katsota olevan. Päätöksessä Natura-arvioinnin

tarveharkintaa on kuitenkin perusteltu vain yleisellä tasolla, nimeämättä alueen suojeluperusteena olevia luontoarvoja.

Hallintolain 45 §:n mukaan päätös on perusteltava ja perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset.

Viranomaisen on käytettävä harkintavaltaansa asiallisesti ja puolueettomasti sekä lain ja hallinnon oikeusperiaatteiden mukaisesti. Tästä voidaan varmistua viranomaisen esittämien perustelujen kautta. Perusteluvollisuuden sisältöön kuuluu selvittää ratkaisun perusteet huolellisesti sekä velvollisuus perustella jokainen päätökseen sisältyvä erillinen ratkaisu. Perusteluiden tulee ilmentää sitä, mitkä seikat on selvitetty ja millainen oikeudellinen merkitys niille on annettu.

Suomen riistakeskuksen harkintaa rajoittaa myös Euroopan unionin tuomioistuimen Suomelle 14.6.2007 antaman tuomion C-342/05 (kohta 25), jonka mukaan kyseessä on poikkeusjärjestelmästä, jota on tulkittava suppeasti ja jota koskeva todistustaakka on päätöksen tekemällä viranomaisella kunkin poikkeuksen osalta, ja että jäsenvaltion on taattava, että kaikki suojeltuihin lajeihin kohdistuvat puuttumiset sallitaan vain täsmällisesti ja asianmukaisesti perustelluilla päätöksillä, joissa viitataan luontodirektiivin 16 artiklan 1 kohdassa säädettyihin perusteluihin, edellytyksiin ja vaatimuksiin.

Hallinto-oikeuden ratkaisu

Natura-asiasta hallinto-oikeus totesi mielenkiintoisesti: "valituksenalaisen päätöksen perusteluissa olisi ollut yleisluontoista arviointia perustellumpaa arvioida luonnonsuojelulain 64 a §:n mukaista heikentämiskieltoa ja saman lain 65 §:n mukaisen arvioinnin tarpeellisuutta nimenomaan Natura-alueiden suojeluperusteena olevan ahman osalta". Hallinto-oikeus katsoi kuitenkin päätöksen täyttäneen Natura-arvioinnin tarveharkinnalle säädetyt "vähimmäisvaatimukset" (s. 12).

Tästä asiasta olemme eri mieltä.

Natura-alueen suojeluarvona olevan lajin tappaminen heikentää väistämättä merkittävästi luonnonsuojelulain 64 a §:ssä kielletyllä tavalla ja on siten luonnonsuojelulain vastainen. Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon myös EU:n luontodirektiivin tulkintavaikutus. On pidettävä mielessä, että luontodirektiivin 6 artiklan 2 kohta tulee sovellettavaksi muissa kuin saman artiklan 3 kohdan tarkoittamissa tilanteissa. Jäsenvaltioilla on 6 artiklan 2 kohdan perusteella toteutettava Natura-alueilla tarpeellisia toimenpiteitä suojeluarvoina olevia lajeja koskevien häiriöiden estämiseksi, siinä määrin kuin nämä häiriöt saattaisivat vaikuttaa merkittävästi direktiivin tavoitteisiin.

Kun kyse on hitaasti lisääntyvästä, erittäin uhanalaisesta ja ensisijaisesti suojeltavasta lajista, jota ei ole metsästetty 35 vuoteen, on direktiiviä ja luonnonsuojelulakia tulkittava erittäin suppeasti ja häiriöiden merkittävyyttä arvioitava varovaisuusperiaatteen mukaisesti. Tällöin lupaviranomaisen on varmistuttava siitä, ettei päätös ole esimerkiksi luonnonsuojelulain 64 a §:n ja 65 §:n vastainen. Tässä tapauksessa näin ei ole tapahtunut ja päätös on siten luonnonsuojelulain vastainen.

YHTEENVETO

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös ja siinä käsittely Suomen riistakeskuksen päätös ovat sekä metsästyslain että luonnonsuojelulain vastaisia. Metsästyslain osalta lain 41 a §:n poikkeusedellytykset eivät täyty. Päätös on myös luonnonsuojelulain Natura-säädösten vastainen,

koska siinä ei ole otettu huomioon sitä, että poikkeuslupa on kohdennettu sellaiselle Natura-alueelle, jonka yhtenä suojeluperusteena on myös poikkeusluvassa kohteena oleva ahma.

Suomen riistakeskuksen päätös on perustunut riittämättömiin selvityksiin ja perusteluihin, ja Suomen riistakeskus on näin ollen rikkonut sille hallintolain 31 §:ssä asetettua selvitysvelvollisuutta sekä hallintolain 45 §:ssä asetettua perusteluvelvollisuutta poikkeuslupapäätöksen tehdessään.

Poikkeuslupaa rauhoitetun eläimen kaatoon ei voida kohdentaa sellaiselle Natura-alueelle, jonka yhtenä suojeluperusteena on juuri poikkeusluvassa kohteena oleva eläinlaji.

Poikkeuslupa uhanalaisen eläimen kaatoon ei voida myöntää niin, että perustelut kirjoitetaan niinkuin lupa koskisi tiettyä nimenomaista vahinkoeläintä, mutta lupaehdot käytännössä sallivat minkä tahansa ahman kaatamisen. Päätös on luonnonsuojelulain Natura-säädösten vastainen, koska siinä ei ole otettu huomioon sitä, että poikkeuslupa on kohdennettu sellaiselle Natura-alueelle, jonka yhtenä suojeluperusteena on myös poikkeusluvassa kohteena oleva ahma.

Hyvän hallinnon vähimmäisvaatimusten takaaminen vaatii, että päätös perustuu selkeisiin ja riittävästi lisävarmennettuihin tietoihin, erityisesti silloin kun viranomaisella on tiedossa selvitysten luotettavuutta heikentäviä seikkoja. Selvitysvelvollisuus on tavanomaista ankarampi varovaisuusperiaatteen vuoksi kun kyse on rauhoitetun eläinlajin yksilön kaatoa koskevasta poikkeuslupapäätöksestä.

SELVITYS VALITUSAJASTA

Päätös on annettu 5.6.2019 ja se on haettu postista 17.6.2019. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista, sitä päivää lukuun ottamatta. Näin valitusaika päättyy 17.7.2019.

LISÄTIETOJA

toiminnanjohtaja Anna Bagge, Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri, puhelin 040 8232 443, lappi@sll.fi

erityisasiantuntija Tapani Veistola, Suomen luonnonsuojeluliitto, puhelin 0400 615 530, tapani.veistola@sll.fi

PÄIVÄYS

Rovaniemellä 11. heinäkuuta 2019

VAKUUDEKSI

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry

Seppo Aikio
puheenjohtaja

Anna Bagge
toiminnanjohtaja

LIITTEET

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös 5.6.2019 19/0124/1 Dnro 00563/17/7305.

Suomen Riistakeskuksen metsästyslain mukainen poikkeuslupa ja kartta

Suomen riistakeskuksen/Harri Nordbergin esitys "Suurpetojen poikkeusluvut: luontodirektiivi, kansallinen lainsäädäntö, ja vahinkojen ja poikkeuslupien seuranta", 14.10.2013.